

Я. В. Верменич

Містечко

МІСТЕЧКО – форма територіальної організації розселення; адміністративно-територіальна одиниця. Найдавніші укр. М. виникли у 15 ст. в Галичині. Вони виконували функції ремісн. і торг. центрів, а також оборон. пунктів для захисту від нападів крим. та буджац. татар. Кількість М. постійно змінювалася: деякі з них, дістаючи Магдебур. право, переходили у категорію міст, інші занепадали й перетворювалися на села. У Наддніпрян. Україні особливо інтенсивно вони з'являлися на поч. 17 ст., зокрема «Реєстр всього війська Запорозького» 1649 зафіксував 90 М. На відміну від міст, центрами упр. яких були магістрати, М. керували ратуші. У Рос. імперії впродовж століть статус М. лишався невизначеним – за роз'ясненнями Городового положення 1892 їх характеризували як «щось середнє між містом і селом». Показники розвитку М. не потрапляли у статист. джерела МВС, небагато уваги приділяла їм і місц. статистика, що ускладнює їхнє дослідж. на різних істор. етапах. У серед. 19 ст. у Наддніпрян. Україні існувало 547 М., у яких проживало 1,3 млн осіб (52 % усього міського насел.). У Правобереж. Україні знаходився 51 % усіх М., у Лівобереж. – 25 %, на Пд. – 24 %. При цьому на Правобережжі, яке входило у смугу євр. осілості (див. Смуга осілості), значну частину насел. М. (до 10 %) становили євреї. Під впливом урбанізації, міграц. процесів і укрупнення мережа М. скорочувалася. За переписом насел. 1923, в УСРР зафіксов. 402 М. Відповідно до «Інструкції про порядок перечислення залюднених пунктів до розряду міських або сільських» (квітень 1924) до категорії М. віднесено насел. пункти, де мешкало 3–10 тис. жителів за умови наявності пром. і комунал. підприємство, культ.-осв. й мед. закладів та переважно неземлероб. занять населення. Постановою ВУЦВК від 28 жовтня 1925 термін «М.» скасовано, натомість запроваджено селище міського типу. В такий спосіб проведено необхідну рад. владі уніфікацію, що знищила притаманну Україні специфічну (у Росії М. не було) нац. форму територ. організації міського розселення. У Польщі, Білорусі, країнах Балтії М. збереглися, тому цілком обґрунтов. нині є пропозиції відкинути нічим не виправдане негативне ставлення до поняття «М.» і повернути його у правове поле.

Рекомендована література

1. Вологодцев И. К. Особенности развития городов Украины. Х., 1930;
2. Кипер М. Еврейское местечко Украины. Х., 1930;

3. Компан О. М. Міста України в другій половині XVII ст. К., 1963;
4. Доценко А. І. Розвиток містечок як форми територіальної організації розселення (історико-економічний аспект) // Історія України: Маловідомі імена, події, факти: Зб. ст. Вип. 15. К.; Д., 2001;
5. Андрощук О. В. Міські поселення в системі територіального устрою УРСР 40–60-х років XX ст. // Краєзнавство. 2006. № 1–4.

Бібліографічний опис:

Містечко / Я. В. Верменич // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-67925>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).